

УДК 336.71.067

Сергєєва О.С.

старший викладач кафедри банківської справи
Одеський національний економічний університет

Сергеева Е.С.

старший преподаватель кафедры банковского дела
Одесского национального экономического университета

Sergeeva O.S.

Senior Lecturer, department of Banking
Odessa National University of Economics

РИЗИКО-ОРІЄНТОВАНИЙ ПІДХІД ДО УПРАВЛІННЯ ГРОШОВИМИ ПОТОКАМИ БАНКУ

Досліджено розвиток теоретико-методологічних засад і практичних рекомендацій щодо вдосконалення процесу внутрішнього фінансового моніторингу в банківських установах на засадах реалізації ризик-орієнтованого підходу.

Ключові слова: ризик-менеджмент, ризико-орієнтований підхід, грошові потоки, ризик ліквідності, CFaR, подушка ліквідності, фінансовий моніторинг.

Исследовано развитие теоретико-методологических основ и практических рекомендаций по усовершенствованию процесса внутреннего финансового мониторинга в банковских учреждениях на основах реализации риско-ориентированного подхода.

Ключевые слова: риск-менеджмент, риско-ориентированный подход, денежные потоки, риск ликвидности, подушка ликвидности, финансовый мониторинг.

Investigated the development of theoretical and methodological bases and practical recommendations to improve the process of internal financial monitoring banking institutions on the basis of a risk-oriented approach.

Keywords: risk management, oriented approach to risk, cash flows, liquidity risk, liquidity cushion, financial monitoring.

Постанова проблеми у загальному вигляді. Інтенсивний розвиток глобалізаційних та інноваційних процесів у банківській системі сприяє підвищенню кількості фінансових трансакцій, що зумовлює появу нових викликів та загроз [1]. Серед основних завдань, які стоять перед системою фінансового контролю, є налагодження ефективного механізму усунення потенційних ризиків, що виникають внаслідок функціонування капіталу. Наявність фінансового моніторингу операцій як сталого економічного процесу є важливою умовою для банківських установ перш за все щодо підтримки бездоганної ділової репутації перед вкладниками та клієнтами. Можливості банківського бізнесу істотно зростають, урізноманітнюються банківські операції, розширюється спектр послуг, удосконалюються банківські технології та засоби комунікації [2]. Міжнародна банківська практика свідчить, що дієва система ризик-менеджменту здатна забезпечити високу конкурентоспроможність банку в ринковому середовищі.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідження ризико-орієнтованих підходів до управління грошовими потоками знайшли відображення в наукових працях таких іноземних учених, як: А. А. Симановський, Керол Г. Вайс, Х.-Х. Кернер та ін. Серед вітчизняних науковців можна виділити роботи О. Барановського, О. Глуценка, С. Гуржія, В. Кірсанова, А. Єжова, В. Коваленко, Р. Марчука, В. Рисіна, О. Романченко, С. Симов'яна, М. Флейчук. Питаннями ризикології у фінансово-кредитній системі займаються такі вітчизняні вчені, як О. Бережний, О. Вавдійчик, В. Вітлінський, С. Діденко, О. Колдовський, Т. Медвідь, О. Меренкова.

Виділення не вирішених раніше частин загальної проблеми. В умовах експансії іноземного капіталу на фінансовий ринок України, виникає потреба в

нових підходах становлення ризик-менеджменту фінансових установ, що вимагає розроблення та впровадження нових методик, моделей і технологій його реалізації. Наукова полеміка розгорнулась навколо питання визначення ризико-орієнтовних підходів до управління грошовими потоками в сучасних умовах [5, с.3].

Мета статті. Метою дослідження є розвиток теоретико-методологічних засад і практичних рекомендацій щодо вдосконалення процесу фінансового моніторингу та управління в банківських установах на засадах реалізації ризик-орієнтованого підходу регулювання грошових потоків.

Виклад основного матеріалу.

Сучасна теорія ризик-менеджменту не підтримує концепцію абсолютної безпеки, а пройшовши еволюційний шлях, використовує концепцію прийнятного (допустимого) ризику, суть якої – в прагненні до такої безпеки, яка є логічно-допустимою у даний період часу [4, с.5]. Ця концепція реалізується через ризик орієнтований підхід (РОП).

Сутність концепції прийнятного (допустимого) ризику полягає у прагненні створити таку малу небезпеку, яка не створює загрози у даний час, виходячи з соціально-економічного становища, розвитку банківської установи.

Прийнятний ризик поєднує технічні, економічні, соціальні та політичні аспекти і є певним компромісом між рівнем безпеки та можливостями її досягнення [3, с.130]. Розмір прийнятного ризику можна визначити, використовуючи витратний механізм. Необхідно підтримувати відповідне співвідношення витрат за різними бізнес-напрямами банківської установи, оскільки порушення балансу може спричинити різке коливання та вийде за межі прийнятних порогових значень.

Концепція прийнятного ризику може бути ефективно застосована для будь-якої сфери діяльності банківської установи. Безперечно, не існує абсолютної безпеки, завжди буде існувати деякий рівень залишкового ризику.

Наскільки ризик є прийнятним чи неприйнятним, вирішує керівництво конкретної банківської установи або наглядова рада. Результат цього рішення

впливатиме на багато вхідних даних та міркувань, серед яких не останнє місце займає вартість ризику, оскільки головним завданням управління є і завжди буде визначення вартості ризику.

Ризико-орієнтовний підхід до управління грошовими потоками дає змогу отримати оцінку з вибраним рівнем довіри найбільшого можливого відпливу грошових коштів, спричиненого банківськими ризиками, впродовж вибраного часового періоду. Цей підхід дає унікальну можливість оцінити та підсумувати вплив на загальну ліквідність банку різноманітних видів ризику – кредитного, депозитного, ринкового, операційного тощо. Необхідно підкреслити, що, якщо підхід «Вартість під ризиком» (VaR) орієнтований на оцінку впливу ризиків на зміну вартості фінансових інструментів, то ризико-орієнтовний підхід до «управління грошовими потоками» – на зміну грошових потоків, які ці фінансові інструменти генерують. Зауважимо, що ризико-орієнтовний підхід до «управління грошовими потоками» є змістовно багатшим, ніж підхід «економічний капітал». Так, підхід «економічний капітал» враховує вплив на капітал лише непередбачуваних збитків. На противагу, підхід «управління грошовими потоками» враховує і отримання банком збитків, і негативні зміни в операційній, фінансовій та інвестиційній діяльності банку [6, с. 21].

Для того щоб визначити які ризики мають найбільш суттєвий вплив на формування подушки ліквідності, треба просто розрахувати «грошові потоки під ризиком» (скорочено – CFaR) для кожного виду ризику, проранжувати отримані величини та визначити серед них (за величиною CFaR) найбільш суттєві. Тобто вплив і суттєвість оцінюється саме за величиною CFaR [7, с.43].

Розрахунок CFaR подібний до розрахунку VaR. Тому можна використовувати такі ж самі статистичні методи: дельта-нормальний метод, метод історичного моделювання та метод Монте-Карло (статистичних випробувань).

Загальна процедура розрахунку буде такою. Спочатку знаходять розподіл грошових потоків на певному часовому горизонті (зазвичай вважають, що розподіл підпадає під дію нормального закону), вибирають рівень довіри та

визначають із заданим рівнем довіри можливе відхилення грошового потоку від планового або очікуваного значення, що спричинене вибраним видом ризику.

Необхідні для розрахунку дані визначаються тим видом ризику, який банк вважає для себе суттєвим. Наприклад, якщо суттєвим є ризик відпливу коштів з поточних рахунків, то треба мати історію залишків на поточних рахунках [8, с.160].

Якщо суттєвим є ризик відпливу коштів, пов'язаний з обслуговуванням кредитних ліній та овердрафтів – історію вибірки кредитних ліній та овердрафтів, обсяги позабалансових зобов'язань за ними.

Для оцінки відпливу коштів, спричиненого ризиком перевкладення (rollover risk) та кредитним ризиком потрібні більш детальні дані. Розрахунок подушки ліквідності може здійснюватись в програмному середовищі SAS [9].

Періодичність оцінки залежить від стану ринку. Для стабільного стану доцільно переоцінку розміру подушки здійснювати один раз на місяць або навіть один раз на квартал. Якщо ринок неспокійний, частоту переоцінки треба збільшити до одного разу на 5-10 днів.

Управлінським рішенням є формування подушки ліквідності у необхідному розмірі. Основне питання полягає в правильному виборі набору високоліквідних активів.

Методологія розрахунків передбачає обов'язкове бек-тестування [11, с.46, 12, с. 223]. Воно проводиться відповідно до принципу «світлофора», рекомендованого Базельським комітетом. Так, для бек-тестування використовують дані за період тривалістю 250 робочих днів. Якщо кількість порушень впродовж 250 робочих днів розрахованих граничних меж не перевищує 4, то модель знаходиться в «зеленій» зоні, тобто є адекватною. Якщо модель перестає бути адекватною її корегують. Для цього необхідно використовувати відповідні економічні технології та інструментарій [10, с.332].

Запропонований ризико-орієнтований підхід «управління грошовими потоками» до оцінки розміру подушки ліквідності дає змогу врахувати специфіку діяльності конкретного банку, виокремити особливості поведінки

клієнтів саме цього банку, а не використовувати, наприклад, усереднені по банківській системі або по банківській групі показники чи норми формування подушки ліквідності. Завдяки цьому ризики впливу грошових коштів визначаються більш точно.

Крім того, ризико-орієнтований підхід «управління грошовими потоками» дає унікальну можливість інтегрувати в єдиному показнику вплив суттєвих ризиків на ліквідність банку.

Висновки і пропозиції.

Здійснивши дослідження та узагальнивши сучасний зарубіжний і вітчизняний досвід пропонуємо наступні напрями вдосконалення та підвищення ефективності використання ризик-орієнтованого підходу при здійсненні фінансового моніторингу трансакцій банківської установи. Дослідження показало, що у зв'язку з об'єктивними причинами надмірної закритості банківської системи деталізоване вивчення всіх наявних причин і можливих наслідків діяльності банківських установ є утрудненим, а тому призводить до фрагментарного вивчення процесів здійснення внутрішнього фінансового моніторингу в банку та не сприяє формуванню дієвого механізму оцінюванню потенційних ризиків.

Дослідження взаємозв'язків банківських ризиків показало, що ризик незбалансованості грошових потоків, чинить негативний вплив на рівень ліквідності банківської установи (спричиняє ризик ліквідності). Інші категорії ризиків банківської установи (такі як операційно-технологічний, ризик комплаєнс), також можуть бути причиною виникнення ризиків різної природи.

Установлено, що банки в контексті запровадження ризик-орієнтованого підходу здійснюють лише якісну оцінку однієї категорії ризику – ризику клієнта. Тому з метою кількісного аналізу фінансових операцій запропоновано використовувати методику кореляційно-регресійного аналізу до виявлення найбільш ризикових операцій.

Встановлено, що проблема формування універсальної комплексної оцінки залишається відкритою. Така комплексна оцінка може проводитися багатьма

методами, проте ми пропонуємо метод бальної оцінки, який вважається найпростішим і найдоступнішим у застосуванні. Формуванню ризик-орієнтованого підходу до здійснення фінансового моніторингу перешкоджає недостатня транспарентність банків України, а також відсутність єдиного законодавчо встановленого підходу.

Необхідно встановити основні напрями та індикатори, на які слід звернути увагу при подальшому формуванні системи «управління грошовими потоками», ключовими напрямками повинні стати: використання новітніх технологій моніторингу та сучасних методологій аналізу; удосконалення класичних інструментів регулювання діяльності банківських установ.

Ключовим напрямом розвитку ризик-орієнтованого підходу при здійсненні банками внутрішнього фінансового моніторингу повинен стати його взаємозв'язок із процесом здійснення ризик-орієнтованого нагляду як взаємодоповнювальних компонентів. Розглядаючи ці дві підсистеми з такої позиції, варто зазначити, що, сформувавши напрями розвитку цих складових, реалізація їх оцінки буде спрямована на загальну мету банківського нагляду, а саме – підтримку стабільної роботи та безпеки банківських установ, з позиції резервування капіталу за різними видами ризиків.

Список літератури:

1. Money laundering & terrorist financing risk assessment strategies / FATF . – 2008. – June 18 [Electronic resource]. – Available from : www.fatf-gafi.org/dataoecd/46/24/40978997.pdf.
2. Statement of James H. Freis, Jr., Director Financial Crimes Enforcement Network United States Department of the Treasury Before the United States Senate Committee on Homeland Security and Government Affairs Permanent Subcommittee on Investigations, February 4th of 2012 [Electronic resource]. – Available from : http://www.fincen.gov/news_room/testimony/pdf/20100204.pdf.
3. Банківські ризики: теорія та практика управління : монографія / [Л.О. Примостка [та ін.] ; Міністерство освіти і науки України. Державний

вищий навчальний заклад «Київський національний економічний університет ім. Вадима Гетьмана». – К. : Вид-во КНЕУ, 2008. – 450 с.

4. Барановський О. І. Регулювання і нагляд у банківській сфері: quo vadis? /О. І. Барановський // Вісник Національного банку України. – 2010. – № 7. – С. 3–10.
5. Бережний О. Ризики використання послуг банків для легалізації доходів, отриманих злочинним шляхом, або фінансування тероризму в системі банківських ризиків /О. Бережний //Вісник НБУ. – 2010. – № 4. – С. 3-9.
6. Бородіна О. С. Методичні підходи до визначення сутності економічних ризиків та шляхів їх уникнення / О. С. Бородіна // Економіка та держава. – 2010. – № 7. – С. 21.
7. Вавдійчик О. А. Інтегрованість фінансового моніторингу до системи ризик-менеджменту банку, як складова стабільності його роботи / О. А. Вавдійчик // доповідь на III Міжнародній науково-практичній конференції «Міжнародна банківська конференція: теорія і практика», м. Суми, 15–16 травня 2008 р. – С. 21-31.
8. Вітлінський В. В. Ризикологія в економіці та підприємстві : монографія / [В. В. Вітлінський, Г. І. Великоіваненко] ; Міністерство освіти і науки України. Київський національний економічний університет. – К. : КНЕУ, 2004. – 480 с.
9. Водзянова Н. К. Концептуальні підходи до моделювання та управління операційним ризиком комерційного банку [Електронний ресурс] / Н. К. Водзянова, В. М. Водзянова ; ДВНЗ «КНЕУ імені Вадима Гетьмана». – Режим доступу : http://www.nbuv.gov.ua/portal/Soc_Gum/2011_81/pdf.
- 10.Дзедзик І. Б. Аналіз інформаційних потоків, при здійсненні банками фінансового моніторингу операцій /І. Б. Дзедзик //Економічний форум: науковий журнал / Луцький національний технічний університет. – 2011. – № 3. – С. 332.

- 11.Меренкова О. Факторний аналіз імовірнісної оцінки ризику використання послуг банків для легалізації кримінальних доходів або фінансування тероризму / О. Меренкова, Т. Медвідь, А. Бойко // Вісник НБУ. – 2010. – № 11. – С. 46.
- 12.Прут О. М. Основні методи оцінки фінансового ризику в комерційному банку / О. М. Прут // Актуальні проблеми економіки. – 2010. – № 9. – С. 223.